

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα ΠΠ

Εισαγωγή στην Ψυχολογία

Ενότητα 6: Θεωρίες για την ανθρώπινη ανάπτυξη: Κοινωνική Ανάπτυξη

Διδάσκουσα: Ειρήνη Σκοπελίτη

*Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην
Προσχολική Ηλικία*

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Σκοποί ενότητας

- **Εισαγωγή στο ερευνητικό ενδιαφέρον της αναπτυξιακής ψυχολογίας και ειδικότερα της κοινωνικής ανάπτυξης. Παρουσίαση των επικρατέστερων θεωριών περί κοινωνικής ανάπτυξης.**

Περιεχόμενα ενότητας

- **Αναπτυξιακή ψυχολογία**
- **Κοινωνική ανάπτυξη**
  - **Βρεφική ηλικία**
  - **Πρώιμη κοινωνική ανάπτυξη**
  - **Μοντέλα προσκόλησης**
- **Θεωρίες κοινωνικής ανάπτυξης**
  - **Ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη – Sigmund Freud**
  - **Ψυχοκοινωνική ανάπτυξη – Erik Erikson**
- **Ηθική ανάπτυξη**
  - **Θεωρία ηθικής ανάπτυξης κατά τον Piaget**
  - **Θεωρία ηθικής ανάπτυξης κατά τον Kohlberg**
  - **Η άποψη της ηθικής διαίσθησης**

Αναπτυξιακή Ψυχολογία

- *Η μελέτη της συνέχειας και της αλλαγής στη διάρκεια του ανθρώπινου βίου*
- *Σωματική ανάπτυξη*
- *Γνωστική ανάπτυξη*
- *Γλωσσική ανάπτυξη*
- *Κοινωνική-Συναισθηματική ανάπτυξη*
- *Ανάπτυξη προσωπικότητας*

Κοινωνική ανάπτυξη

- **Χαρακτηριστικό ανθρώπινων βρεφών: δεν μπορούν να επιβιώσουν χωρίς τη φροντίδα άλλων ανθρώπων.**
- **Τι ακριβώς παρέχουν αυτά τα άτομα; Η προφανής απάντηση είναι ότι παρέχουν θάλπωρή, ασφάλεια, και φαγητό και αυτό είναι που συμβαίνει. Όμως παρέχουν και κάτι επιπλέον εξίσου σημαντικό για την ανάπτυξη του βρέφους.**
- **Έρευνες σε παιδιά ορφανοτροφείου κατά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο**
  - **Παρουσίαζαν σωματική και κινητική καθυστέρηση και πολλά πέθαναν πριν υιοθετηθούν**

- Έρευνες σε πιθήκους
  - (Harry Harlow -Τοποθέτησε νεογέννητα πιθηκάκια, 12 ώρες μετά τη γέννησή τους, σε κλουβιά με 2 ειδών υποκατάστατα μητέρας -μία υφασμάτινη και μία συρματινή. Στη συρματινή έβαλε ένα μπουκάλι γάλα ώστε να αναγκάζεται να πηγαίνει εκεί για να τρώει. Παρόλο που τα πιθηκάκια έπαιρναν γάλα από τη συρματινή μητέρα, εντούτοις περνούσαν περισσότερη ώρα με την υφασμάτινη μητέρα και έτρεχαν να την αγκαλιάσουν όταν φοβόντουσαν)
- Τα ανθρώπινα και πιθηκοειδή βρέφη χρειάζονται κάτι περισσότερο από τα άτομα που τα φροντίζουν πέραν της απλής συντήρησης.

Ποιες θεωρίες έχουν διατυπωθεί για να ερμηνεύσουν την κοινωνική ανάπτυξη;

Ψυχο-σεξουαλική Ανάπτυξη

- **Sigmund Freud (1856-1939)**
  - **Οι άνθρωποι είχαν ασυνείδητα κίνητρα που είχαν απωθήσει από τη συνειδητή κατάσταση.**
- **Η ανθρώπινη ανάπτυξη είναι μία διαδικασία συγκρούσεων.**
  - **Ως βιολογικά όντα έχουμε ένστικτα/ορμές που πρέπει να ικανοποιηθούν.**
  - **Η κοινωνία όμως υπαγορεύει ότι πολλά από αυτά είναι ανεπιθύμητα και πρέπει να περιοριστούν.**
  - **Ο τρόπος που οι γονείς θα χειριστούν αυτές τις ορμές τα πρώτα χρόνια καθορίζουν τη μετέπειτα συμπεριφορά.**

Μέρη προσωπικότητας

- Το Εκείνο

Υπάρχει από τη στιγμή της γέννησης και ικανοποιεί τα βιολογικά ένστικτα

- Το Εγώ

*Είναι το συνειδητό, το λογικό μέρος της προσωπικότητας
Αναζητά λογικούς τρόπους ικανοποίησης των ενστίκτων*

- Το Υπερεγώ

Είναι η έδρα της συνείδησης που κρίνει κάθε πράξη

Αναπτύσσεται στις ηλικίες των 3 -6 ετών, όταν τα παιδιά εσωτερικεύουν ηθικές αξίες και πρότυπα

Είναι εσωτερικός κριτής των πράξεων και ορίζει τις αποδεκτές διεξόδους για τις ανεπιθύμητες παρορμήσεις

Ώριμη προσωπικότητα

- **Τα τρία μέρη συγκρούονται, γιατί το Εγώ είναι στη μέση και πρέπει να ικανοποιεί τις αντίθετες απαιτήσεις του Εκείνου και του Υπερεγώ**
- **Σε μία ώριμη προσωπικότητα το Εκείνο διαβιβάζει βασικές ανάγκες, το Εγώ χαλιναγωγεί το παρορμητικό Εκείνο και βρίσκει ρεαλιστικές μεθόδους για την ικανοποίηση των αναγκών και το Υπερεγώ κρίνει τις στρατηγικές του Εγώ.**

Κριτική της θεωρίας του Freud

- ***Δεν υπάρχουν αρκετά στοιχεία που να επιβεβαιώνουν τη θεωρία.***
  - ***Οι εκτιμήσεις για την προσωπικότητα βασίστηκαν σε μικρό αριθμό διαταραγμένων ατόμων των οποίων οι εμπειρίες ενδέχεται να μην ισχύουν για την πλειονότητα των ανθρώπων.***

- **Παρόλα αυτά:**
  - **Εισήγαγε την έννοια της ασυνείδητης κινητοποίησης (πήγε πέρα από τη μελέτη της συνειδητής εμπειρίας)**
  - **Επικέντρωσε το ενδιαφέρον του στη μελέτη της επίδρασης πρώιμων βιωμάτων στην μετέπειτα εξέλιξη**
  - **Μελέτησε τη συγκινησιακή πλευρά της ανθρώπινης εξέλιξης (αγάπες, φόβους, άγχη, που παίζουν σημαντικό ρόλο στη ζωή μας). Τις πλευρές αυτές της ζωής μας συχνά τις παραβλέπουν οι αναπτυξιακοί ψυχολόγοι.**

Ψυχο-κοινωνική Ανάπτυξη

- **Erik Erikson (1902-1994)**
- **Σημεία διαφωνίας με τον Freud:**
  - Τα παιδιά είναι ενεργητικοί εξερευνητές παρά παθητικοί σκλάβοι βιολογικών ορμών και ενστίκτων που προσπαθούν να προσαρμοστούν στο περιβάλλον τους.
  - Δίνει λιγότερη έμφαση στις σεξουαλικές ορμές και πολύ μεγαλύτερη έμφαση στις πολιτισμικές επιρροές

Ψυχολόγος του Εγώ

- **Δίνει έμφαση στις κοινωνικές και πολιτισμικές πλευρές της ανάπτυξης.**
- **Σε κάθε στάδιο της ζωής ο άνθρωπος πρέπει να αντιμετωπίσει τις κοινωνικές πραγματικότητες ώστε να προσαρμοστεί με επιτυχία σε αυτό και να εκδηλώσει μία φυσιολογική δομή ανάπτυξης.**
- **Οι άνθρωποι στη ζωή τους αντιμετωπίζουν οχτώ κύριες κρίσεις/συγκρούσεις οι οποίες αποτυπώνονται σε οχτώ αναπτυξιακά στάδια.**

Στάδια ανάπτυξης κατά τον Erikson (1/2)

Ηλικία	Στάδιο ή ψυχοκοινωνική κρίση	Σημαντικά γεγονότα ή κοινωνικές επιρροές
Από γέννηση έως 1ο έτος	Βασική αλήθεια έναντι έλλειψης εμπιστοσύνης	<i>Τα παιδιά να μάθουν να εμπιστεύονται τους άλλους για βασικές ανάγκες. Το πρόσωπο που φροντίζει το νήπιο είναι ο κοινωνικός παράγοντας κλειδί και πρέπει να είναι συνεπής για να μην θεωρήσει το παιδί τον κόσμο επικίνδυνο μέρος.</i>
1ο έως 2ο έτος	Αυτονομία έναντι ντροπής & αμφιβολίας	<i>Τα παιδιά να μάθουν να είναι αυτόνομα. Αδυναμία αυτονομίας δημιουργεί αίσθηση ντροπής. Οι γονείς είναι ο σημαντικός κοινωνικός παράγοντας.</i>
3ο έως 6ο έτος	Πρωτοβουλία έναντι ενοχής	<i>Το παιδί παίρνει πρωτοβουλίες και αναλαμβάνει στόχους παίζοντας το ρόλο των ενηλίκων και καμία φορά έρχεται σε σύγκρουση με τους ενήλικες. Αυτό προκαλεί ενοχές. Η οικογένεια είναι ο κοινωνικός παράγοντας κλειδί.</i>
6ο έως 12 έτος	Φιλοπονία έναντι κατωτερότητας	<i>Τα παιδιά εάν είναι φιλόπονα αναπτύσσουν δεξιότητες σε κοινωνικό επίπεδο και στο σχολείο. Έτσι αυτοεπιβεβαιώνονται. Στην αντίθετη περίπτωση έχουν αισθήματα κατωτερότητας. Δάσκαλοι και συνομήλικοι είναι σημαντικοί κοινωνικοί παράγοντες.</i>

Στάδια ανάπτυξης κατά τον Erikson (2/2)

Ηλικία	Στάδιο ή ψυχοκοινωνική κρίση	Σημαντικά γεγονότα ή κοινωνικές επιρροές
12ο έως 20ο έτος	Ταυτότητα έναντι σύγχυσης ρόλων	<i>Οι έφηβοι (πλέον) να αποκτήσουν κοινωνική και επαγγελματική ταυτότητα. Σε αντίθετη περίπτωση παραμένουν σε σύγχυση σχετικά με τους ρόλους που πρέπει να διαδραματίσουν ως ενήλικοι. Συνομήλικοι και ηγετικά πρότυπα οι σημαντικότεροι κοινωνικοί παράγοντες.</i>
20ο έως 40ο έτος	Οικειότητα έναντι απομόνωσης	<i>Ικανότητα δημιουργίας σχέσεων και φιλίας με άλλα άτομα. Η ανικανότητα προκαλεί αισθήματα μοναξιάς και απομόνωσης. Κοινωνικοί παράγοντες είναι στενοί φίλοι, σύζυγοι, εραστές.</i>
40ο έως 65ο έτος	Παραγωγικότητα έναντι στασιμότητας	<i>Οι ενήλικοι να γίνουν παραγωγικοί στον εργασιακό τομέα και να αναθρέψουν τις οικογένειές τους. Στην αντίθετη περίπτωση περιέρχονται σε στασιμότητα και γίνονται εγωκεντρικοί. Σύζυγος, παιδιά και πολιτισμικά πρότυπα οι σημαντικότεροι κοινωνικοί παράγοντες.</i>
Γηρατειά	Ακεραιότητα του Εγώ έναντι απόγνωσης	<i>Ο απολογισμός των εμπειριών (ιδιαίτερα των κοινωνικών) σηματοδοτούν το νόημα της ζωής που πέρασε κάποιος και αν ήταν ευτυχισμένη, ή ανούσια και γεμάτη απραγματοποίητους στόχους.</i>

Κριτική της θεωρίας του Erikson

- **Η θεωρία του αποτελεί μία απλή περιγραφή της ανθρωπίνης κοινωνικής συγκινησιακής ανάπτυξης.**
  - **Δεν εξηγεί τα αίτια της ανάπτυξης**
  - **Δεν εξηγεί τι προαπαιτείται ενός σταδίου**
  - **Δεν εξηγεί πώς ένα στάδιο επηρεάζει το επόμενο**
- **Παρόλα αυτά είναι προτιμότερη θεωρία από αυτή του Freud γιατί δίνει έμφαση στην προσαρμοστική φύση του ανθρώπου και δεν περιορίζεται στη θεώρηση του ανθρώπου που κυριαρχείται από σεξουαλικά ένστικτα.**

Βρεφική ηλικία

- **Πολύ σημαντικές οι πρώτες εμπειρίες για την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του ατόμου.**
- **Σημασία των πρώτων ψυχολογικών εμπειριών**
  - **Πειράματα με ποντίκια (Rosenzweig & Bennett, 1970):** Ποντίκια που μεγαλώνουν σε ένα εμπλουτισμένο περιβάλλον είναι πιο ικανά στην εξερεύνηση ενός νέου περιβάλλοντος από ποντίκια που μεγαλώνουν σε ένα στερητικό περιβάλλον.
  - **Πειράματα με πιθήκους (Harlow & Harlow, 1962):** Πιθηκάκια που μεγαλώνουν σε μερική απομόνωση από τη γέννησή τους έως και 6 μηνών αναπτύσσουν σοβαρές ανωμαλίες της συμπεριφοράς.
  - **Παρατηρήσεις σε βρεφοκομεία (Dennis, 1960. Spitz, 1945):** Ιδρυματικά παιδιά που το περιβάλλον είναι συνήθως μονότονο, και χωρίς αισθητηριακά ερεθίσματα παρουσιάζουν σημαντικές καθυστερήσεις στην κινητική, γλωσσική και γνωστική τους ανάπτυξη.

Πρώιμη κοινωνική συμπεριφορά

- *John Bowlby, (1988): γοητεύτηκε από αυτή τις εργασίες (ποντίκια, πίθηκου, ορφανά) και θέλησε να μελετήσει τον τρόπο με τον οποίο τα ανθρώπινα βρέφη προσκολλώνται στα πρόσωπα που τα φροντίζουν.*
- *Και οι τρεις κατηγορίες έχουν ανάγκη τη φροντίδα των μεγαλύτερων. Τα ζώα μπορούν με τις κινήσεις να το διεκδικήσουν και να μείνουν κοντά σε αυτούς που τα φροντίζουν τα ανθρώπινα βρέφη όμως δεν έχουν αναπτυχθεί κινητικά οπότε ακολουθούν άλλη στρατηγική --κάνουν πράγματα τα οποία αναγκάζουν αυτούς που τα φροντίζουν να μείνουν κοντά τους.*
- *Στο χώρο της κοινωνικής ανάπτυξης δίνεται ιδιαίτερη προσοχή σε αυτή τη σχέση του βρέφους με τη μητέρα του που ονομάζεται προσκόλληση.*

Προσκόλληση

- **Η σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στο βρέφος και τη μητέρα του (ή κάποιο άλλο μέλος της οικογένειας αν δεν υπάρχει μητέρα).**
- **Εμφανίζεται σταδιακά και παίρνει την τελική της μορφή γύρω στους 6-7 μήνες και διαρκεί ως τους 18-20 μήνες.**
- **Χαρακτηρίζεται από τις συμπεριφορές:**
  - **Το βρέφος χαίρεται όταν είναι κοντά στη μητέρα του**
  - **Δείχνει ανησυχία όταν η μητέρα δεν είναι κοντά (ανησυχία του χωρισμού)**
  - **Δείχνει ανησυχία στην παρουσία αγνώστων (φόβος των ξένων)**
- **Λόγω της θεμελιώδους σημασίας της προσκόλλησης δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι τα βρέφη που στερούνται την ευκαιρία να δημιουργήσουν αυτόν το συναισθηματικό δεσμό παρουσιάζουν μία σειρά από κοινωνικά και σωματικά ελλείμματα.**

Μοντέλα προσκόλλησης

- **Πειραματική συνθήκη του ξένου: μία συμπεριφορική δοκιμασία που επινόησε η Mary Ainsworth (1978) και χρησιμοποιείται για να προσδιορίσει το στυλ προσκόλλησης:**
  1. **Ασφαλές στυλ προσκόλλησης: Τα βρέφη δυσφορούν όταν η μητέρα φεύγει από το δωμάτιο, όταν επιστρέφει τρέχουν κοντά της και ηρεμούν. Αν δεν δυσφορούν δείχνουν ότι πρόσεξαν την επιστροφή της με ένα βλέμα ή ένα χαιρετισμό.**
  2. **Αποφευκτικό στυλ προσκόλλησης: Τα βρέφη γενικά δεν δυσφορούν και δεν δείχνουν ότι πρόσεξαν την επιστροφή της.**
  3. **Αμφίθυμο στυλ προσκόλλησης: Τα βρέφη σχεδόν πάντα δυσφορούν και μόλις επιστρέψει πάνε αμέσως κοντά της. Όμως στη συνέχεια αρνούνται πλήρως τις προσπάθειες να τα ηρεμήσει.**
  4. **Αποδιοργανωμένο στυλ προσκόλλησης: Τα βρέφη δεν έχουν σταθερό στυλ αντιδράσεων.**

Ηθική ανάπτυξη

- **Διάκριση ευχαρίστησης-πόνου**
- **Διάκριση σωστού-λάθους**
- **Σύστημα ηθικής: σύνολο κανόνων/συστάσεων για την εξισορρόπηση ανταγωνιστικών αναγκών διαφορετικών ατόμων**

Θεωρία ηθικής ανάπτυξης κατά Piaget

- **Η ηθική κρίση των παιδιών αναπτύσσεται συστηματικά με τρεις κύριους τρόπους:**
  - **Από τον ρεαλισμό στη σχετικότητα**
  - **Από τις εντολές στις αρχές**
  - **Από τις επιπτώσεις στις προθέσεις**
- **Ηθικός συλλογισμός ως δεξιότητα άρρηκτα συνδεδεμένη με τις άλλες γνωστικές δεξιότητες**

Στάδια ηθικής ανάπτυξης του Piaget

Ετερόνομη Ηθικότητα (νεότερα άτομα)	Αυτόνομη ηθικότητα (μεγαλύτερα άτομα)
Βασίζεται σε σχέσεις εξαναγκασμού.	Βασίζεται σε σχέσεις συνεργασία και αμοιβαίας αναγνώρισης της ισότητας μεταξύ ατόμων.
Το «κακό» κρίνεται με γνώμονα την αντικειμενική μορφή και τις συνέπειες των πράξεων.	Το «κακό» θεωρείται ότι εξαρτάται από τις προθέσεις του δράστη.
Το «δίκαιο» εξισώνεται με το περιεχόμενο των αποφάσεων των ενηλίκων.	Το «δίκαιο» ορίζεται ως η ίση μεταχείριση ή το να λαμβάνονται υπόψη οι ατομικές ανάγκες.
Η τιμωρία θεωρείται αυτόματη συνέπεια του παραπτώματος και η δικαιοσύνη θεωρείται σύμφυτη.	Η τιμωρία θεωρείται ότι επηρεάζεται από την ανθρώπινη πρόθεση.

Ηθική ανάπτυξη κατά τον Kohlberg

- **Τρία στάδια ηθικής ανάπτυξης**
  - 1. Προσυμβατικό στάδιο: η ηθική διάσταση μίας πράξης καθορίζεται κυρίως από τις επιπτώσεις που επιφέρει η πράξη αυτή στο «δράστη»**
  - 2. Συμβατικό στάδιο: η ηθική διάσταση μίας πράξης καθορίζεται πρωτίστως από το πόσο συμφωνεί με τους κοινωνικούς κανόνες**
  - 3. Μετασυμβατικό στάδιο: η ηθική διάσταση μίας πράξης καθορίζεται από ένα σύνολο γενικών αρχών που αντιπροσωπεύουν θεμελιώδεις αξίες**

Στάδια ηθικής ανάπτυξης του Kohlberg

I. Προσυμβατικό επίπεδο: Οι κανόνες θεσπίζονται από άλλους.

1. Προσανατολισμός της τιμωρίας και της υπακοής

2. Πραγματιστικός σχετικιστικός προσανατολισμός

II. Συμβατικό επίπεδο: Το άτομο ενστερνίζεται τους κανόνες βάζει τις δικές του ανάγκες σε δεύτερη μοίρα χάρην της ομάδας.

3. Προσανατολισμός του «καλού παιδιού»

4. Προσανατολισμός του «νόμου και της τάξης» (της εξουσίας)

III. Μετασυμβατικό επίπεδο: Τα άτομα ορίζουν τις αξίες τους με αναφορά σε ηθικές αρχές που έχουν επιλέξει να τηρούν.

5. Προσανατολισμός του κοινωνικού συμβολαίου

6. Προσανατολισμός των πανανθρώπινων ηθικών αρχών

Κριτική της θεωρίας του Kohlberg

- **Ο αναπτυσσόμενος άνθρωπος δεν φτάνει σε ένα ηθικό στάδιο αλλά «κατακτά μία δεξιότητα»**
- **Η θεωρία του αφορούσε κυρίως την ηθική σκέψη των αγοριών δυτικών πολιτισμών**
- **Τα παιδιά θα μπορούσαν να εμφανίσουν πιο προηγμένους ηθικούς συλλογισμούς από ό,τι παρουσιάζει η θεωρία του.**
- **Πραγματεύεται κυρίως την ηθική σκέψη παρά την πραγματική συμπεριφορά.**

Ηθική διαίσθηση

- *Η αναγνώριση του τι Είναι σωστό*
- *Η αίσθηση του τι Είναι σωστό*

- *Διάκριση μεταξύ πράξεων που είναι λάθος και πράξεων που προκαλούν πόνο*

- *Το ότι μπορούμε να αισθανθούμε τον πόνο του άλλου μπορεί να εξηγεί το λόγο για τον οποίο ακόμη και ένα μικρό παιδί που δεν χρησιμοποιεί την προχωρημένη ηθική σκέψη, θεωρεί ότι δεν είναι σωστό να προκαλεί πόνο στους άλλους.*

Εφηβική ηλικία

- **Σωματικές αλλαγές: ραγδαία αύξηση ύψους, βάρους, αλλαγές στις αναλογίες του σώματος, ορσιώδεις μεταβολές στα διάφορα οργανικά συστήματα αλλά κυρίως στο γεννητικό σύστημα**
- **Αλλαγές σε**
  - **πρωτεύοντα γνωρίσματα της ήβης: τα γνωρίσματα εκείνα που σχετίζονται και είναι απαραίτητα για την αναπαραγωγή (π.χ. γεννητικά όργανα)**
  - **δευτερεύοντα γνωρίσματα της ήβης: τα γνωρίσματα εκείνα που δεν είναι απαραίτητα για την αναπαραγωγή (π.χ. γυναικείο στήθος)**

Κρίση ταυτότητας στην Εφηβεία

- **Ο σχηματισμός ταυτότητας είναι μία εξαιρετικά δύσκολη και επίπονη πορεία κατά την οποία οι έφηβοι είναι δυνατόν να βρεθούν αντιμέτωποι με με διάφορους κινδύνους:**
  - **Δυσκολία να σχηματίσει μία σταθερή ταυτότητα: οι άλλοι έχουν διαφορετική γνώμη για τον έφηβο από αυτή που έχει ο ίδιος για τον εαυτό του, με αποτέλεσμα να είναι δύσκολο για τον έφηβο να σχηματίσει μία ξεκάθαρη και σταθερή αίσθηση ταυτότητας**
  - **Κίνδυνος αποδοχής μιας στερεοτυπικής ταυτότητας: ο έφηβος δέχεται παθητικά τα στερεότυπα και τους κοινωνικούς ρόλους που προβάλλει η κοινωνία**
- **Σημασία φίλων και οικογένειας**
  - **Οι έφηβοι δένονται μεταξύ τους και βοηθούν ο ένας τον άλλο σε μία περίοδο πειραματισμού και αναζήτησης προτύπων**
  - **Δημοκρατικοί και στοργικοί γονείς που προσπαθούν να διδάξουν αρχές για την επίλυση των διαφορών με τα παιδιά τους, αντί να επιβάλουν κανόνες υπακοής, δίνουν στα παιδιά τους την αυτονομία που χρειάζονται για να αναπτυχθούν και να διευκολύνουν τη μετάβαση στη νεανική ηλικία.**

Νεανική, Μέση & Γεροντική Ηλικία

- *Νεανική ηλικία*
  - *η περίοδος δημιουργίας σταθερών σχέσεων που συνήθως οδηγούν σε γάμο – Δημιουργία οικογένειας – Αναπαραγωγή*
- *Μέση ηλικία*
  - *Γονεϊκός ρόλος: βαθύ αίσθημα υποχρέωσης για το πώς θα καθοδηγήσουν τα παιδιά τους*
  - *Κρίση μέσης ηλικίας: Αξιολόγηση γύρω στα 40 αν έχουν μία επιτυχημένη ή αποτυχημένη ζωή*
  - *Μεγαλύτερη συνειδητοποίηση του θανάτου γύρω στα 50 - Αλλαγή αποφάσεων γιατί βλέπουν τη ζωή όχι σε σχέση με το χρόνο που πέρασε αλλά σε σχέση με τον χρόνο που μένει*
- *Γεροντική ηλικία*
  - *Περίοδος περισυλλογής και αναστοχασμού*

Αλλαγές κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης

ΦΑΣΗ	ΗΛΙΚΙΑ	ΑΝΑΠΤΥΞΗ
Προγεν- νετική	Σύλληψη- γέννηση	Ραγδαία ανάπτυξη του νευρικού συστήματος και του σώματος.
Βρεφική	Γέννηση-2 ετών	Ανάπτυξη του εγκεφάλου, κινητική και γνωστική ανάπτυξη, αντανακλαστικές κινήσεις
Προσχολική	2-6 ετών	Γλωσσική ανάπτυξη, νοητική ανάπτυξη, αναπαραστασιακή ικανότητα, εξειδίκευση κινητικών δεξιοτήτων
Σχολική	6-12 ετών	Ανάπτυξη γνώσης (οργάνωση γνώσης σε πιο πολύπλοκες δομές), ικανότητα αφηρημένης σκέψης, εξηγήσεις φαινομένων, διαμόρφωση γνωστικών δομών (θεωριών), κατασκευή νοητικών μοντέλων
Εφηβική	13-20 ετών	Ανάπτυξη της λογικής σκέψης
Ενήλικη	20-65 ετών	Σταθερότητα στην ανάπτυξη και στη συνέχεια μείωση των φυσικών ικανοτήτων
Γεροντική	65 ετών και άνω	Κριτική αναπόληση των γεγονότων της ζωής, επιδείνωση της υγείας

Σχετική Βιβλιογραφία

- **Atkinson, L.R., Atkinson, C.R., Smith, E.E., Bem, J.D., & Nolen-Hoeksema, S. (2003). *Εισαγωγή στην Ψυχολογία του Hilgard, Τόμος Α*, (Επιμ. Γ. Βορριά, Μπ. Ντάβου, & Ζ. Παπαληγούρα), Εκδόσεις Παπαζήση.**
- **Βοσνιάδου, Σ. (2005). *Εισαγωγή στην Ψυχολογία, Τόμος Α & Τόμος Β*, Εκδόσεις Gutenberg.**
- **Coon, D. & Mitterer, J. O., (2013). *Introduction to Psychology: Gateways to Mind and Behavior*. Canada: Cengage Learning.**
- **Hayes, N. (1998). *Εισαγωγή στην Ψυχολογία, Τόμος Α* (Επιμ. Α. Κωσταρίδου-Ευκλείδη), Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.**
- **Lahey, B. (2012). *Psychology: An Introduction*, McGraw-Hill Humanities & Social Sciences.**
- **Schacter, D. L., Gilbert, D. T., & Wegner, D. M., (2012). *Ψυχολογία*, (Επιμ. Σ. Βοσνιάδου), Εκδόσεις Gutenberg.**

Τέλος Ενότητας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Σχολή Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Ειρήνη Σκοπελίτη, «Εισαγωγή στην Ψυχολογία».
Ενότητα 6: Θεωρίες για την ανθρώπινη ανάπτυξη: Κοινωνική Ανάπτυξη.
Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<https://eclass.upatras.gr/courses/PN1524/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως Μη Εμπορική ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο*
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο*
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο*

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.